

**АКАДЕМІК РОМАН ВОЛОДИМИРОВИЧ КУЧЕР
ТА ІНСТИТУТ ГЕОЛОГІЇ І ГЕОХІМІЇ
ГОРЮЧИХ КОПАЛИН НАН УКРАЇНИ
(до 100-річчя від уродин)**

12 березня 2025 року наукова спільнота України відзначила 100-річний ювілей визначного українського вченого фізико-хіміка і геотехнолога, знаного організатора науки і виробництва, академіка АН УРСР, доктора хімічних наук, професора Романа Володимировича Кучера.

Багатогранний життєвий шлях ученого позначений багатьма помітними віхами, проте однією із найвизначальніших стало його призначення на посаду директора Інституту геології і геохімії горючих копалин (ІГГГК) АН УРСР (нині – НАН України) – науково-дослідної установи з потужним кадровим потенціалом (академіки і члени-кореспонденти НАН України, професори, доктори і кандидати наук), що перебувала і перебуває на чільних позиціях серед установ Відділення наук про Землю НАН України і НАН України та здобула національне і міжнародне визнання геологічної спільноти Європи і світу. Ця єдина в Західному регіоні України установа академічної науки геологічного спрямування досягла вагомих результатів у галузях геології, наук про Землю і природокористування, зокрема переважна частина фундаментальних та прикладних розробок виконувалася для потреб відповідних галузей господарства, насамперед паливно-енергетичного комплексу.

Історія Інституту – це історія поступу науки, яка триває вже близько 75 років і нерозривно пов'язана з іменами видатних учених, які в різні періоди його очолювали. Серед них – академік Роман Володимирович Кучер, який з 1982 по 1986 рр. очолював ІГГГК АН УРСР, а також відділ хімії органічних мінералів Інституту (з 1982 р. – хімії окиснювальних процесів). Тут учений продовжував наукові дослідження в галузі кінетики і механізму процесів рідинно-фазового окиснення органічних

Загальні збори Відділення наук про Землю АН УРСР, Інститут геологічних наук АН УРСР, 1982 р. Зліва направо: академік Олег ВЯЛОВ (виступає), академік Роман КУЧЕР, член кореспондент АН УРСР Валентин ДІДКОВСЬКИЙ

Академік Роман КУЧЕР працює в лабораторії відділу хімії окиснювальних процесів Інституту, 1984 р.

На одній з Міжнародних нарад в Інституті, 1984 р. Зліва направо: академік Григорій ДОЛЕНКО, академік Олег ВЯЛОВ, академік Роман КУЧЕР

Конференція молодих учених і спеціалістів Інституту, 1984 р. Зліва направо: професор Емануїл ЧЕКАЛЮК, академік Григорій ДОЛЕНКО, академік Роман КУЧЕР, професор Юрій СЕНЬКОВСЬКИЙ, професор Георгій ПЕТКЕВИЧ, професор Володимир КАЛЮЖНИЙ, академік Олег ВЯЛОВ

сполук, велику увагу приділяв пошукові, добуванню та переробці горючих копалин (нафти, газу, вугілля, сланців), мікробіологічному синтезові біомаси та підвищенню нафтовіддачі свердловин, підземній газифікації вугілля. Ці дослідження безпосередньо пов'язані з розвитком виробничого потенціалу Заходу України.

Роман Кучер володів мистецтвом керувати великим колективом, що засвідчують його наукові, освітянські та організаторські здобутки: де б не працював учений, він завжди успішно вирішував важливі завдання зі створення нових наукових колективів, формування нових наукових напрямів.

Роман Кучер народився у Львові в родині відомого українського фізика, доктора філософії Віденського університету, професора Львівського університету імені Івана Франка, члена Наукового товариства імені Шевченка – Володимира Кучера.

У 1942–1944 рр. навчався у Львівському політехнічному інституті на «технічних курсах», а відтак – на хімічному факультеті Львівського університету імені Івана Франка, який закінчив з відзнакою 1947 р. і залишився працювати: спершу асистентом, а після захисту кандидатської дисертації (1952 р.) – доцентом кафедри фізичної і колоїдної хімії.

У 1962 р. його призначили керівником лабораторії Мінхімпрому СРСР у місті Бориславі Львівської області під гаслом наближення науки до практики. Після захисту докторської дисертації (1964) він очолює кафедру фізичної і колоїдної хімії Львівського університету імені Івана Франка. У 1965 р. йому присвоєно звання професора та обрано членом-кореспондентом АН УРСР.

З 1966 р. розпочався Донецький період діяльності Романа Кучера. У місті Донецьку він очолив організований ним відділ радикальних процесів Донецького відділення фізико-органічної хімії Інституту фізичної хімії АН УРСР, яке згодом було перетворене в Інститут фізико-органічної хімії та вуглехімії АН УРСР (1975). У 1972 р. Романа Кучера обрано академіком АН УРСР. Науково-дослідницьку роботу він успішно поєднує з педагогічною, очолюючи кафедру фізичної хімії в Донецькому університеті. У Донецьку в 1966–1980 рр. ним було створено наукову школу хіміків, оригінальні дослідження якої з фундаментальних і прикладних питань фізико-хімії вносять вагомий вклад у науку.

У 1980 р. академік Роман Кучер повернувся до рідного міста Львова, де упродовж 1980–1982 рр. завідував кафедрою технології нафти і нафтохімічного синтезу Львівського політехнічного інституту. Тут він займається дослідженнями в галузі синтезу практично важливих кисневмісних органічних сполук – оксидів олефінів і кислот, а також енергетичною переробкою менілітових сланців.

З 1982 р. наукова й організаційна діяльність академіка Романа Кучера пов'язана з нашим Інститутом – ІГТГК АН УРСР. Його призначення на посаду директора припало на складний час змін у державі, що не могло не вплинути на діяльність Інституту і кардинально змінило підходи до фундаментальної науки, з наголосом на прикладне значення з безпосереднім виходом у практику. Тому перед ним поставили чітке завдання – сконцентрувати зусилля колективу на геотехнологічному і фізико-хімічному та природоохоронному напрямах. Першим помічником, який розумів потребу переорієнтування наукових напрямів Інституту і в цьому підтримував директора, став заступник з наукової роботи, видатний учений і організатор науки, член-кореспондент АН УРСР Василь Кітик.

У цих непростих умовах академік Роман Кучер зумів зберегти Інститут і гідно передати його своєму наступникові професору Володимирові Забігайлу, адже навіть знаменита «Державна програма з проблем пошуку, видобутку та використання метану вугільних родовищ України (1994–2005 рр.)», яку було складено під керівництвом Володимира Юхимовича, логічно впливала із започаткованих Романом Володимировичем досліджень у Донецьку (1966–1980 рр.) і продовжених у Львові (з 1980 р.).

Учасники VII Всесоюзної наради з термобарометрії і геохімії рудоутворювальних флюїдів (за включеннями у мінералах) (Львів, ІГГК АН УРСР (30 вересня – 02 жовтня 1985 р.). Зліва направо: Зенон КОВАЛИШИН, професор Орест МАТКОВСЬКИЙ, академік Роман КУЧЕР

Директор Інституту, академік Роман КУЧЕР (праворуч) вітає заступника директора з наукової роботи, члена-кореспондента АН УРСР Василя КІТИКА (ліворуч) з нагоди його 60-річного ювілею на урочистому засіданні вченої ради, 1983 р.

Вітання голові профкому Інституту Зенону КОВАЛИШИНУ з нагоди його 50-річного ювілею, 1986 р. Зліва направо: Зенон КОВАЛИШИН, академік Роман КУЧЕР, професор Олег ПЕТРИЧЕНКО

Відзначення Шевченківських днів (до 170-річчя від уродин Тараса Шевченка), 1984 р. На передньому плані – академік Роман КУЧЕР, праворуч – член-кореспондент АН УРСР Василь КІТИК

Під керівництвом академіка Романа Кучера належно і планово велася науково-дослідна робота (захист завершальних звітів, видача рекомендацій, підготовка тематичного плану і нових держбюджетних тем на 1986–1990 рр. тощо). Проходили захисти дисертацій (дві докторські (О. Петриченко, З. Ляшкевич) і 14 кандидатських), видавалися монографії (їхня кількість досягла 35), продовжували набір молодих спеціалістів. Проводили наукові конференції, як приклад, «VII Всесоюзна нарада з термобарометрії і геохімії рудоутворювальних флюїдів (за включеннями у мінералах)» (1985) чи конференція молодих учених і спеціалістів (1984). Належно працювала аспірантура. Проводилися й розмаїті науково-просвітницькі заходи: відзначення святкових, ювілейних й урочистих дат, урочистості до Шевченківських днів, екскурсії до геологічного музею Інституту тощо.

Інститут працював відповідно до вимог, які ставляться до академічних установ, з цілеспрямованим орієнтуванням колективу на потребу комплексування фундаментальних проблем геології і геохімії горючих копалин з вирішенням питань геотехнології та фізико-хімічної переробки корисних копалин і охорони довкілля, як вимагало тогодення.

Ці новаторські ідеї Роман Володимирович втілював у створеному ним 1986 р. і очолюваному до кінця життя Відділенні фізико-хімії і технології горючих копалин (ВФХТГК) Інституту фізичної хімії (ІФХ) ім. Л. В. Писаржевського НАН України (на основі відділу хімії окиснювальних процесів ІГГК НАН УРСР), з метою підвищення і координації науково-дослідних робіт у галузі фізичної хімії, особливо з урахуванням потреб Західного регіону. Науковою діяльністю нового Відділення академік Роман Кучер і керував упродовж 1986–1991 рр., будучи водночас завідувачем відділу хімії окиснювальних процесів, а також заступником директора з наукової роботи Інституту фізичної хімії АН УРСР.

Наприкінці життєвого шляху здійснилася ще одна мрія академіка Романа Кучера. Спираючись на славні традиції Наукового товариства імені Шевченка (НТШ), які були передані йому батьком – Володимиром Кучером, і проявляючи високу громадянську свідомість, він у 1989 році був у перших рядах ініціативної групи львівських учених з відродження діяльності товариства. Саме тоді його було обрано членом НТШ у Львові та членом Ради товариства, а 1992 р. – дійсним членом НТШ (на жаль, уже лише посмертно).

Час і розвиток подій засвідчили, що академік Роман Кучер був на вірному шляху і передбачав розвиток досліджень з багатограничних проблем горючих копалин на перспективу, у контексті викликів сьогодення.

Особистість академіка Романа Кучера, його науковий напрям, здобутки, досвід дали йому змогу очолювати нашу установу на належному рівні, проте в планомірний розвиток подій втрутилася складна тогочасна історична і політична ситуація. Історія вже давно розсудила ученого та його опонентів, відвівши кожному належне місце на п'єдесталі наукових розвідок у царині досліджень горючих копалин, адже з фундаментальної проблеми з комплексного дослідження як мінеральної, так і вуглецевисто-водневої речовини в літосфері Землі, насамперед геохімії вуглецю в процесах мінералорудонафтидогенезу та геохімічної ролі його сполук у формуванні вуглеводневих і рудних родовищ, логічно випливають і нинішні основні напрями наукових досліджень Інституту, такі як: теорія нафтогазоутворення та формування покладів і родовищ нафти, газу, метану у вугільних пластах і сланцевого газу; геологічна і геохімічна палеоокеанографія давніх континентальних окраїн; геоєкологія та розробка наукових засад енергоефективних геотехнологій; геохімія, термобарометрія флюїдів мінералотворного середовища.

І якщо з такого погляду оцінювати наукову і організаторську діяльність академіка Романа Кучера на посаді директора, то якраз вирішення фізико-хімічних проблем горючих копалин вдало доповнювало б тематичні дослідження ІГГК НАН

України. Поза тим, коли постало питання про оптимізацію НАН України, Інститут беззастережно підтримав Відділення в його прагненні залишатися самостійною установою з виконання і координації науково-дослідних робіт з фізико-хімічного напрямку в Західному регіоні України.

Зараз Інститут геології і геохімії горючих копалин НАН України та Відділення фізико-хімії горючих копалин Інституту фізичної хімії ім. Л. В. Писаржевського НАН України працюють над різними напрямами дослідження горючих копалин України: від геолого-геохімічних до геотехнологічних і фізико-хімічних та природничо-охоронних, комплексування яких на державницьких засадах й обґрунтовував академік Роман Володимирович Кучер. Ідеї великого ученого й надалі об'єднують наші колективи задля отримання результатів, вкрай потрібних для зміцнення обороноздатності за умов воєнного стану, а ще більше – при закінченні російсько-української війни в період відновлення економіки та післявоєнної відбудови держави, насамперед для потреб Західного регіону, найменш зачепленого бойовими діями.

Родом з інтелігентної української львівської родини академік Роман Кучер – непересічна особистість, людина з широким світоглядом, зі своєрідною філософською манерою мислення, видатний учений й талановитий організатор і дослідник. Людяний і простий, доброзичливий й доступний, відвертий, завжди усміхнений – ось основні риси Романа Володимировича. З ним було легко спілкуватися і працювати, стиль його керівництва був м'яким, спокійним, виваженим, хоча й вимогливим. Йому було властиве почуття нового, вміння бачити перспективи наукового розвитку і росту, бажання сприяти становленню і розвитку хімічної науки в Україні та зростанню її авторитету у світі, прагнення залучати до праці в нових наукових напрямках молодих дослідників. Роман Володимирович залишив після себе не лише наукові досягнення, але й наукові школи, які продовжують розпочату ним справу і з яких вийшло понад 70 кандидатів і 10 докторів наук. Перу професора належить понад 450 наукових праць, зокрема 10 монографій та ряд винаходів. Науковий доробок і діяльність ученого гідно відзначено на державному рівні присудженням йому Премії ім. Л. В. Писаржевського АН УРСР (1975 р.) і Державної премії України в галузі науки і техніки (1993 р., посмертно).

Постать видатного науковця і знаного популяризатора науки, патріота й громадянина Романа Володимировича Кучера вражає своєю масштабністю. Для багатьох поколінь він є прикладом відданого служіння науці. Частка його життя й наукової творчості по праву належить й ІГГК НАН України, очолюючи який академік Роман Кучер розвинув засади, закладені свого часу плеядою видатних українських учених, доклав значних зусиль до збереження всесвітньо відомих наукових шкіл та високого інтелектуального наукового потенціалу, здатного вирішувати пріоритетні проблеми академічної геологічної науки на рівні світових стандартів. Завдяки його внеску Інститут нині належить до категорії «А» як установа, – лідер за багатьма науковими напрямами, отримала вагомі наукові і практичні результати своєї діяльності, володіє високим науковим потенціалом, який ефективно використовує, та інтегрована у світовий науковий простір.

Світла пам'ять про Велику Людину – академіка Романа Володимировича Кучера – назавжди збережеться в наших серцях!

Андрій ПОБЕРЕЖСЬКИЙ, Ігор НАУМКО